

sére? Nem bizonyos-e, hogy ezt a magyar magatartást a volt nemzetiségek s anyanemzeteik kereken visszautasítják s táborukban olyan irányzatok is támadnak, amelyek inkább Hitlerhez fordulnak „segítségért”? A szlovák nacionalisták így cselekedtek...

Kárpátalja példája sem nagyon alkalmas arra, hogy megszilárdítsa a bizalmat irányunkban azoknál a nemzeteknél, amelyek természetes szövetségeseink lehetnek függetlenségi küzdelmeinkben. Ortutay Gyula a ruszinokról szóló (ethnográfiai szempontból igen érdekes) könyvében sajnos nem jó szolgálatot tesz a magyar ügynek, midőn a kárpátaljai ukránság problémáját a „birodalmi” gondolat kaptafájára huzza s még a rossszíjú „magyar-orosz” kifejezést is átveszi a hivatalos közlemények nyelvezetéből. A népiesek nem tudnák alárendelni ezt a kérdést a nemzetvédelem központi feladatának? Ha már egyszer a baj megtörtént s a magyar haza gondjai újabb félmilliók kisebbséggel szaporodtak, az igazi demokratáknak s a függetlenség következetes harcosainak feladata az lenne, hogy szembeszálljanak a „magyar-oroszítási” kísérlettel s programjukba besorozzák Kárpátalja népének teljes nemzeti egyenjoguságát. Ezzel nemcsak az utódállamok felé mutatnának jó példát, hanem 500.000 fővel, a Csehszlovák köztársaság husz éve alatt javarészből harcos demokrata pártokban iskolázott harcossal gyarapítanák a szabadság és függetlenség magyarországi táborát.

URAK, ÉRTELMISÉGIK...

(Naplóból)

Irta: NAGY ISTVÁN

Tárgyaltam, vitáztam, tusakodtam fiatalabbjaival sokszor az utóbbi évek folyamán. Nem tagadom, magamfajta, asztalosból vedlett író: érdekelték szokásaik, képességeik s főleg értékük, a közösség mérlegére téve. Majdnem mindig késnek, — szól az első megfigyelésem róluk. Akaratlanul is eszembejutott anyám szoptatós dada emlékeiből egy alaposan megkésett, kilenc és félhónapra született tanár ivadék... S ha ebből nem is nőtt *jelkép* előttem, az emlék anyám és más egykori cselédnemek beszéd-töredékeit kavarta elém. Ezekből a beszéd-töredékekből értesülhettem, hogy bizony a legtöbbjét dada szoptatta, akinek állandóan rimánkodnia kellett előtte, hogy legyen olyan kegyes pontos időben szájba venni a „didit” és méltóztasson megszabadítani a dadát a sok tejtől. Ez a körülmény lélektanilag bizonyára ugyanolyan döntő volt nálunk, mint nálunk, munkáscsecsemőknél, hogy egész nap vacak violagyökéren rágódtunk s este munkából jövő anyánk mellének olyan kéretlen mohósággal estünk neki, hogy nem egyszer a csukottbluz gombjait faltuk be siettünkben. Nem lehetett kevésbé elhatározó, jellemformáló adottság az sem, hogy míg uri, értelmiségi kortársunk felett — ha mindjárt paraszt szülők gyermeke is volt, — legalább egy kis „pengős” cselédke órangyalkodott, addig minket a felfordított konyhaszék lábai közé állítottak be vagy odakötöztek az ágy lábához, hogy ne mászkáljunk szét a nagyok lába alá.

Szivósságuk, ellenállóképességük hiánya s önállótlanóságuk magyarázatát keresve már személyes élményeim figyelmeztettek, hogy őket nem engedték iskolába, ha nagy volt a hideg vagy erősebben fújt a szél vagy mit tudom én, belékotorásztak apjuk dohányos skatulyájába s az orrukba szált tubák portól tüszentettek egyet, mert akkor már ágyba dugták és hőmérőzték őket. Hiányozhattak ilyesmik miatt az iskolából, amennyit akartak, a mulasztást a házitanitók, tanárok munkája behozta. A magamfajta hiába prüszkölt, köhögött, hiába szakadt a hó és szaggatta le fülét a fagy, nem volt szabad „kényeskedni“, nehogy megbukjon. Nekünk csak az evésnél nézték el a mulasztásokat. Ha délben esett a zápor, „urfi“ társunkat az iskola előtt esernyővel várta a cseléd, minket pedig bottal fogadtak otthon, mert az éhség pontosan haza kergetett ebédre és nem álltunk be az eső elől kapuk alá. Az urfiak nyitott esernyővel is kapuk alatt huzódtak meg. Ők nem siettek. Nélkülük nem ebédelt a család. Késheettek: a „papa“ csak háromra vagy négyre ment „hivatalba“. A mi édesapánk sokszor haza sem jött, mert „egykor“ már „fujtak“. Ő a világháború kitörésekor gimnáziumban iratkozott és idegen nyelveket tanult. Mi a negyedik elemiből berukkoltunk a gyárba vagy az ekeszarva mellé, apánk helyére, csakhamar elfelejtettük a nagybetűket s az alany és állítmány törvényeit. Bizony már a háború elején vereséget szenvedett magyarságunk. Ő ha rosszul tanult, azzal fenyegették, hogy inasnak adják. Nekünk hadiözvegy édesanyánk megígérte, hogy ha egész évben tulórázunk a gyárban, jövő tavaszra inasnak mehetünk, hogy becsületes iparossegéd váljon belőlünk. Ő a család személfénye volt, akire vigyázott a cseléd, a nagybácsi, a mama és a „puccer“, meg a nagyapa és végül a Jóisten. Mi a család keze-lába-cselédje voltunk s dajkája, kenyérkeresője a kisebbeknek. Mindig felelősek voltunk valamiért. Ő még magáért sem felelt. Legfeljebb mindig parancsolt valakinek. Mi viszont mindig azok közt álltunk, szenvedtünk és lázadoztunk, akiknek állandóan parancsoltak. A mi apánk bizony nem éljenezte a háborút s mégis mi lakoltunk később, mert nem tudtunk románul. S mikor mi elesettek, agyonhajszoltak, elbuktak, kisebbségi és többségi munkások egymás gyámolítására önkéntes nyájba, szakszervezetekbe tömörültünk és újra megtanultunk olvasni magyarul és vezetőinket, oktatóinkat a legokosabbakból, a legbátrabbakból és legodaadóbbakból választottuk meg, a mi uri, értelmiségi kortársunk együtt dohogott az öregeivel, hogy rossz magyarok vagyunk, zsidó vezetők martalékaul dobtuk oda magunkat. Igen, fájt neki, hogy nem őt választjuk bálványul. Mert ő, ha mindjárt szegény falusi családból került is a középiskolák közösségébe, az ösztöndíjakkal az anyatejtől máig egyetlen hatalmas vágyat szítt magába: úgy ahogy levizsgázni valami főiskolán, hogy azután parancsoló ur, liberálisabb megfogalmazásban, vezető, a mi vezetőnk lehessen, akinek nemcsak joga megvárakoztatni minket, a népet, hanem a tekintély növelése érdekében ajánlatos is késnie. Talán mosolygott is rajtunk, ha ugyan tudomásul vette, hogy mi bizony a mi összefüggéseinken már egy jó félórával korábban megjelentünk, mint hívtak. El sem képzelheti, hogy mi olyan sóvár türelmetlenséggel vártuk az ilyen napokat, hogy valami „jót“ lássunk és halljunk, hogy már egy héttel a gyűlés előtt arról álmodtunk éjszakánként. Utána hetekig is arról beszélünk s rombolni tudtunk volna dühünkben, amikor valami okból elhalasztották ezeket a gyűléseket. Nekünk ünnep volt, életbevágóan fontos minden gyűlés. Mindeniken tanultunk valamit, közben szabadon kibeszélhet-

tük magunkat, esetleg tetszést arattunk társaink előtt s odáig voltunk el- addig senki emberkéék a boldogságtól, ha kiírták nevünket és idézték egy- egy mondatunkat szaklapjainkban. S mindezek tetejébe ezek a gyűlések mindig eredményeztek pár bani fizetésjavítást, jutányos gőzfürdő vagy mo- zijegyvet. S ki tudná leírni büszkeségünket, mikor könyvtárainkból tudomá- nyos könyveket vehettünk ki olvasni s azzal büszkélkedhattünk, hogy ilye- neket csak egyetemen tanítanak.

Sokszor szombat estétől vasárnap este tizig, tizenkettőig egyfolytában olvastunk. Télidőben szinte többit költöttünk petróleumra, mint kenyérrre. Nekünk ezek a könyvek egy szebb és igazabb világ képét mutatták. Azt vallottuk, hogy a tudás hatalom; uri, értelmiségi kortársunkkal ellentét- ben azonban mi nem az egyéneket, hanem az emberi közösséget akartuk ha- talmasnak látni. Mi ezt a szebb és igazabb világot szabad és független munkásszervezeteink mintájára próbáltuk felépíteni s az önfegyelmén nyugvó összetartást emeltük a szabadság törvényévé. Közülünk nem egy vállalt mártírságot is ezért a hitért, amikor értelmiségi kortársunk még csak ahhoz a gondolathoz jutott el, hogy tenni kellene valamit a középosz- tálnak az arisztokráciával szemben vezető osztályá váló emelése érdeké- ben. Ezért kezdett el azután aggódni a nép szervezetlensége fölött s azóta habozva falut kutat, statisztikát jegyez, kesereg az egyke miatt, feljajdul a szociális nyomor láttára, könyvet ír róla, versbe szedi, felolvasásokat tart, óvatosan kritizálja a vagyonos magyarság önzését, áldozatosságát sür- get s végül kinnal-bajjal megszervezi a Vásárhelyi Találkozót, majd a fia- tal írók találkozáját, de munkájának alig marad valami látható nyoma, mert mindez csupa szóbeszéd, írás alakjában történik. Ugy jár vele, mint- ha a rátótiak ügyefogyottságával, tarisnyával hordaná be a világosságot az ablak nélküli házba. S mégis mindig attól fél, hogy túl merész. Álmatlanul hanykolódik ágyában és lelkiismeretfurdalások kinozzák, vajjon nem igért- e többit a népnek, mint amennyit adhat, ha tényleg vezető lesz...

Ó, akinek mindig háta mögött álltak a szülők, keze ügyében a cseléd, fölötte a Jóisten, vagyis az ösztöndíj, riadtan néz szét a családon kívüli közösség vadidegen tájain. Mihez kezdjen, hogy ne vétsen önmaga ellen? Elsírja, hogy nincs végrehajtó államhatalom mögötte s erősítgeti, hogy enélkül nem lehet tetteket parancsolni. Mivel pedig cselekvőn kezdeményez- ni csak igen ritkán mer, ezért gyanakodva néz minden más irányból jövő kezdeményezést. Ha kényelemszeretete nem gátolná, márcsak ezért is le- késné vagy elmulasztaná a „fontos“ megbeszéléseken való megjelenést. Kü- lönösen azokat, ahol munkás értelmiségiekkel kell találkoznia. Emlékezete egyszerűen kihagy, bár még noteszébe is fejegyezte a találka időpontját, helyét. De felháborodik, ha az ember ráolvassa, hogy azért késik, mert fél a munkás értelmiségi szótól is. Pedig ez a szó arra emlékezteteti szün- telen, hogy a nép saját erejéből, esetleg még a középosztály nélkül is meg tudná állni a helyét, ha alkalmat adnának neki, hogy társadalmi szerveze- teket építsen ki és kiváltságok nélküli vezetőket neveljen. Általában a ve- lük való érintkezés roppant kínos számára. Mindig attól fél, hogy ha tár- gyaló félként asztalhoz ül vele, már e pusztá ténynel megtagadja önönma- ga létjogosultságát. Ezért ezek a találkozások inkább surlódások, mert egyetlen egy sem mulik el dörgésekkel kísért villamos kísülések nélkül. Egy anyanyelven beszél amazokkal s ha nagyon nagy benne az egyetértésre való buzgóság akkor elismeri, hogy mindnyájan magyarok vagyunk, de ha rög-

tön meg nem fut valami sürgős dologra való hivatkozással, akkor látszólag csak úgy véletlenül mindjárt közéjük csap a villám egy igénytelen kis „de“ szócskával. A szervezett munkásság szerinte egyenként lehet jó munkás, de rossz magyar és uniformis lelkiületű. Hogy ne kelljen elismernie, hogy hogyan lehetne az összmagyarságot úgy is vezetni, ahogy a munkásság vezetni önmagát, kijelenti, hogy a munkásságnak nincs lelki közössége a magyar néppel. Hajlandó östehetségnek elismerni a magyar munkásirókat, csak hogy ne kelljen belátnia, hogy azok egy egyetemesebb gondolkodás letéményesei. Ezért azután tiltakozik, hogy azok munkás íróknak nevezzék magukat, mondván: „egyszerűen író és nem lobogó“ s el akarja hitetni, hogy a munkás jelző kicsinyít, elszigetel, pedig titokban kétség gyöttri, hátha a munkásértelmiségi alkat tényleg egyetemesebb szellemet és a jövőt hordja magában. De ő irtózik ettől az egyetemességtől. Állandóan a múltban keresgél emlékei közt, homályosan ott motoz a maga és az ősei dadája, akit úgy hívtak, hogy „Magyar Állam“. És a nyál összefut a szájában. Azt csak szívni kellett s ha ez a „dada“ most is meg volna, lám hivatalos órák alatt törné fejét az egykén, — mert ez a probléma a legkedvencebb témája. De ez a munkásértelmiségi, br... — rázkódik össze, — roppant fárasztó mód oldogatja a problémák csomóját. Mindenekelőtt ellensége a kiváltságoknak. Az értelmiségieket a népparancsok végrehajtóinak és nem vezetőinek állítaná be! Szerinte az ember fel kellene áldozza hivatalos óráin kívül a szünidejét, vasárnapját. Nap, mint nap képes lenne őt kihurcolni a kaszinók, klubok langymelegéből sivar külvárosokba, nyakig sáros falvakba, hogy ott tudja Isten, munkáskönyvtárakat szervezzen, felolvasson... Elkíváná, hogy ő (Ő!) lecsipjen valamit közcélokra költséges szórakozásaiból. Elvárná például, hogy nyáron magánszorgalomból fülledt szobákban felhívásokat szerkesszen, mit tudom én, napközi otthonok teremtése érdekében vagy a népek közti megbékélés előmozdítására.

Egyszóval tagadja meg eddigi életét? Nyíltan, fennszóval leplezze le az irodalmi körök klikkpolitikáját, bankok uzsorakamatait? Sürgessen reformokat a felekezeti iskolai nevelés terén? Legyen haragban mindenkivel? Már pedig ő nem szeret haragban lenni a hatalmasokkal, hiszen együtt ültek az iskolapadokban, egyetemeken. Most is tegező viszonyban cimborálnak, ha csak nem hivatalbeli alárendeltje vagy jószágigazgatója. Grófi kastélyokba hivatalos ő, szereti a „történelmi levegőt“, az antik csecsebecséket. Széplélek és vadászni jár. Lényét igazán nem tagadhatja meg. Szentségtörés tőle eféléket kívánni. Ő hajlandó megmenteni a népet valami csodával, de hagyjanak békét a feketéjének. Meghatottan összetegeződik a munkásiróval, mi több, mély rokonszenvet érez iránta, ha ráadásul egy hónapban születtek és vele egy vallásnak keresztelte a pap. Kész még komaságot is vállalni vele, ha cserében tiszteletben tartja az ő „érzelmeit“ és nem foglalja írásba külpolitikai véleményét. Bár meg kell adni, egyébként hiva a szólásszabadságnak. S ha ebben ellentmondás látszik, azért senki se tegyen szemrehányást neki, mert nem tehet róla, ha azt a sok tudást ifjui hanyagsággal egyre-másra préselte koponyájába, de logikai sorrendbe rakni, az összefüggéseket tisztázni már nem volt ideje. Végül még az sem hagyható figyelmen kívül nála, hogy neve a telekkönyvben is szerepel, ha csak egy kis falusi ház vagy öt-tíz-husz hold föld vagy városi parcella erejéig. Igaz, nyugdíjra nem számíthat, de sohase „lehessen“ tudni, mikor huzzák ki a sorsjegyet vagy nyeri el a Baumgarten-díjat. Idővel — reméli

— félrekuporgat valamit a fizetéséből is. Szerény és keskeny, kurta, kicsi polgári gyékény ez, vigyáznia kell tehát, nehogy kirántsák a lába alól. Utóvégre őt se prófétának, se apostolnak nem nevelték. Az ő lábai, izmai nincsenek felkészülve a sziklás, göröngyös Golgota-járásra, csak az egyenletes síma arany-középuton való csoszogásra. Ne feledjük: egykor gyerek-kocsiban taszigálták s azután ma még az arany-középuton járni se könnyű, minduntalan bonyolult keresztutak ágazatához ér. Bor mellett olykor ká-kotyogja; tudja ő, ha balra tér, az egy másik uj arany-középutba torkol s ott talán boldogságot és igazságot lel, de jobbra nyerszerőt és hatalmat lát. Mit tegyen? Ő már kicsi korában megszerette nézni a különböző meccseket s ha a legyőzött nem volt magyar, igen szívesen tapsolt a győzőnek. A futballmeccsekért még ma is él-hal, ha egyébert nem, már csak ezért rádiót tart, hogy hallgassa a nemzetközi futbalmérkőzéseket s úgy mellékesen hátha, hátha új müncheni egyezmény, azaz „vérnélküli“ újabb hódítás eredményeit mondják be, persze a magyarok javára. Bizony az utóbbi esztendőben már többnyire csak a rádió előtt ül, felfüggesztette a falukutatást, keveset ír és igen megfontoltan. Mintha nem tudná már pontosan, hogy merre igazodják. A zsidókkal szemben már az első magyar zsidótörvény óta rezerváltan viselkedik. Világnézetileg pedig ide-oda csapong. Ha a véletlen a klubban a Korunk munkatársainak asztalához sodorja, a Népközösség vezetőit bírálja, hogy nemsokára átüljön azok valamelyikéhez, szapulva az előbbieket. A Helikon törzsasztalánál a „döglődőben“ levő Enciklopediáról beszél, az Enciklopedisták körében viszont a Helikon klikk-szellemét csipkedi. Ám, ha haza megy, önönmaga vagy a meghittjei előtt, bevallja, hogy csömöre van az egészszől. Álmában aztán megjelenik a munkásíró gunyos arca és egy, a valóságban is lefolyt vita ismétlődik meg kettőjük közt s ő újból a munkásíró szemére veti, hogy „mindent tagadó érvein ríkit a materialisa máz“, vegye tudomásul, ő semmi pénzért sem veszi kézbe az ilyen műveket, mert az azokban foglalt gondolatok nem egyeztethetők össze a sajátságos magyar gondolkodással, idegen szellemi termék, zsidó koholmány.

A munkásíró újra neki szegezi válaszáat, hogy a fizika törvényeinek felfedése sem a magyar gondolkodás eredménye s mégis kitűnően hasznosítható a magyarság javára, sőt nélküle elképzelhetetlen tudományos élet, bár egykor máglyán égették meg azokat a vakmerőket, akik efélét mertek emlegetni. Mire ő álmában is megismétli asztal mellől való felpattanását és zavart válaszáat:

— Veled nem vitázom tovább, nem akarom, hogy kételyeim támadjanak.

DARVAS SZILÁRD: HIR A DZSUNGELBŐL

(*Martialis új strófáiból*)

*Kokó, a főmajom s az esnapuri tigris,
akik Hamburgban bámulták a rácsot,
az őserdőbe tegnap visszazöktek
s egybehívták az ormányfőtanácsot.*

*Kezdeté reggel, a vége végtelen,
a gyűlés tárgya: embervédelem.*